

JOANNA ZUCHEWICZ

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PERSPEKTYWY ROZWOJU MODELI RACHUNKOWOŚCI NA ŚWIECIE

Wprowadzenie

Globalizacja procesów gospodarczych prowadząca do integracji ale i współzależności państw, społeczeństw, gospodarek, charakteryzująca się między innymi nasileniem mobilizacji i przepływu dóbr, kapitałów i siły roboczej w skali ogólnoświatowej, internacjonalizacja procesów gospodarczych i przedsiębiorstw to procesy nieodwracalne. Globalizacja obejmuje wszystkie obszary życia gospodarczego, jednak najbardziej zaawansowana jest w sferze rynków finansowych. Wraz z globalizacją i internacjonalizacją rozszerza się zakres użytkowników informacji finansowych i ich potrzeb informacyjnych. Na tym tle, istotnego znaczenia nabiera znajomość systemów rachunkowości występujących w różnych krajach, a w szczególności różnic i podobieństw tych systemów i kierunków ich rozwoju.

Celem artykułu jest próba zarysowania perspektyw rozwoju modeli rachunkowości na świecie w dobie zachodzących zmian na globalnym rynku. W realizacji tego celu pomocne będą identyfikacja i wskazanie czynników wpływających na obecny i przyszły kształt systemów rachunkowości.

1. Czynniki kształtujące system rachunkowości

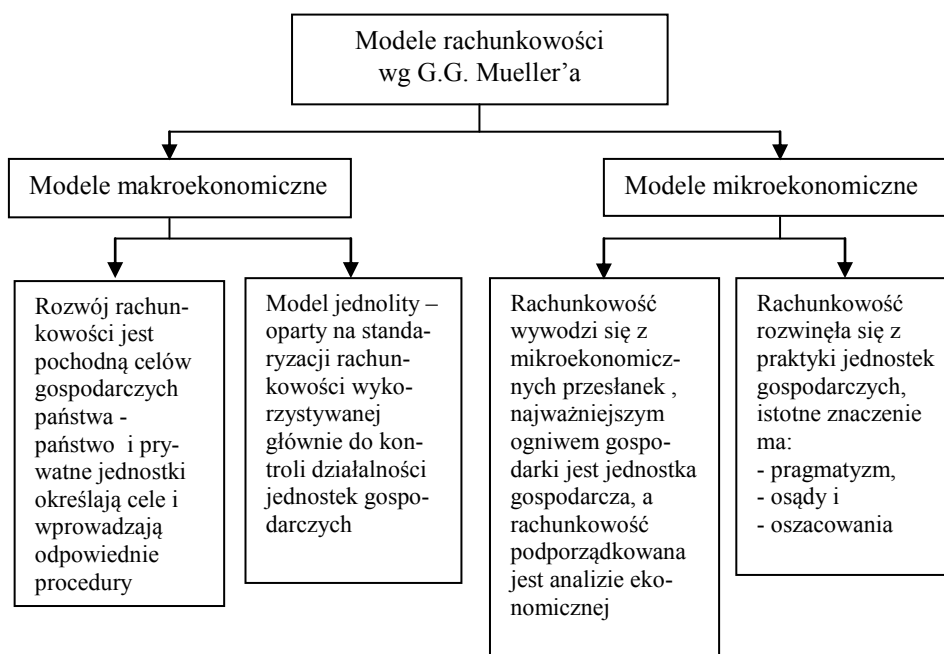
W badaniach naukowych można zaobserwować dwa podstawowe podejścia do klasyfikowania systemów rachunkowości:

1. podejście dedukcyjne,
2. podejście indukcyjne.

W podejściu dedukcyjnym, którego przedstawicielami są G.G. Mueller i Ch. Nobes, zwraca się uwagę na uwarunkowania i czynniki środowiska mają-

ce wpływ na system rachunkowości stosowany w danym kraju. W podejściu indukcyjnym, prezentowanym przez np. W.G. Frank'a czy R.D. Nair'a charakterystyka systemów rachunkowości opiera się natomiast na praktyce rachunkowości danego kraju.

Według G.G. Mueller'a na model rachunkowości stosowany w danym kraju wpływają takie czynniki, jak: gospodarka, polityka i inne czynniki związane z danym państwem. G.G. Mueller wyklucza adaptację danego modelu w innym kraju, bez dokonania odpowiednich zmian. Autor ten wyróżnił cztery modele rachunkowości – dwa o wymiarze makroekonomicznym i dwa o wymiarze mikroekonomicznym, co przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Klasyfikacja modeli rachunkowości wg G.G. Mueller'a

Źródło: opracowanie na podstawie D. Krzywda: *Modele rachunkowości i ich wpływ na informacje sprawozdawcze*, w: *Folia Oeconomica Bochniensia*. Bochnia, Zeszyty Naukowe WSE w Bochni nr 3, 2005, s. 56.

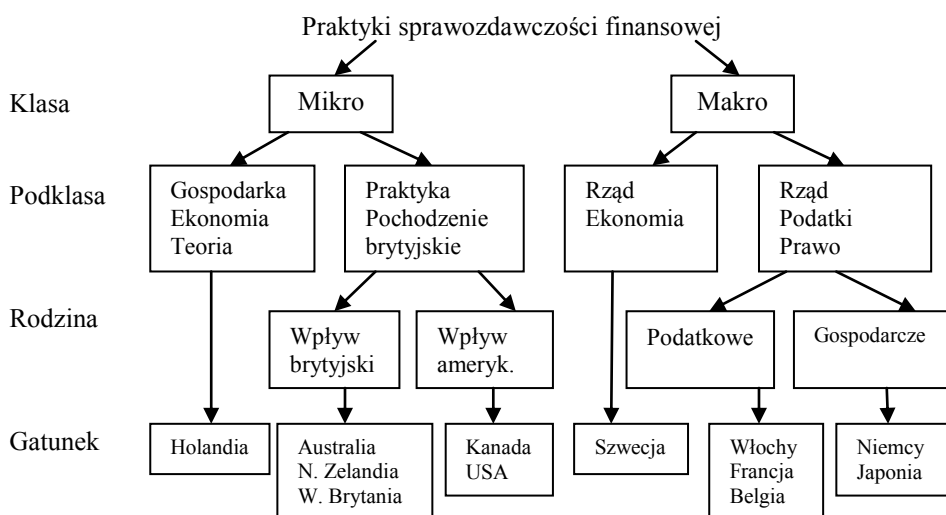
Zaproponowana przez G.G. Mueller'a klasyfikacja systemów rachunkowości pochodzi z 1967 r.¹ Uważał on, że każdy krajowy system rachunkowości posiada co najmniej jedną unikalną cechę, która odróżnia go od pozostałych. Na tej podstawie wyróżnił dziesięć grup krajów a w szczególności:

- Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Kanada, Holandia,

¹ G.G. Mueller: *International Accounting Part I*. Macmillan, London 1967.

- Wspólnota Brytyjska (z wyjątkiem Kanady),
- Niemcy, Japonia,
- Europa kontynentalna (z wyjątkiem Niemiec, Holandii i Skandynawii),
- inne.

Rozważania G.G. Mueller’a posłużyły jako podstawa do dalszej klasyfikacji systemów rachunkowości dokonanej w 1983r. przez Ch.N. Nobes’a, który podzielił modele w wymiarze makro i mikroekonomicznym na podklasy, rodziny i gatunki, na podstawie sprawozdawczości finansowej spółek giełdowych.² Klasyfikację systemów rachunkowości tego autora przedstawia rysunek 2.

Rys. 2. Klasyfikacja systemów rachunkowości Ch. N. Nobes’a

Źródło: opracowanie na podstawie F. Choi: *International Accounting*, Prentice-Hall, John Wiley&Sons Inc., Nowy Jork 1994, s. 37.

Głównym odbiorcą sprawozdań finansowych w krajach należących do klasy mikroekonomicznej są rynki kapitałowe. System rachunkowości tych krajów opiera się na doświadczeniach, historii oraz praktycznych wskazówkach. Z wyjątkiem Holandii, na system rachunkowości w klasie mikro znaczący wpływ ma system brytyjski.

Na system rachunkowości krajów zaliczanych do klasy makroekonomicznej, z wyjątkiem Szwecji, silny wpływ wywiera prawo podatkowe i gospodarcze. Rachunkowość jednostek gospodarczych jest stosowana głównie na po-

² Ch.N. Nobes: *A judgemental international classification of financial reporting practice*. "Journal of Business Finance and Accounting" nr 10, 1983, s. 1-19.

trzeby rozliczeń podatkowych, a przyjęte rozwiązania są bardziej konserwatywne i ograniczają ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych.

W 1973r. W.G. Frank przedstawił klasyfikację systemów rachunkowości przy zastosowaniu podejścia indukcyjnego, wyróżniając cztery grupy krajów:

- 1) grupę brytyjską, obejmującą Australię, Bahamy, Etiopię, Irlandię, Fidżi, Jamajkę, Kenię, Nową Zelandię, Rodezję, Singapur, Trynidad i Tobago, Wielką Brytanię,
- 2) grupę Ameryki Łacińskiej: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Indie, Pakistan, Paragwaj, Peru, Urugwaj,
- 3) grupę europejską: Belgia, Francja, Włochy, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Kolumbia, Wenezuela,
- 4) grupę Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, a w niej USA, Niemcy, Japonię, Meksyk, Holandię, Panamę, Filipiny.

Stosując podejście dedukcyjne, oparte na czynnikach ekonomicznych i społecznych, W.G. Frank uzyskał taki sam podział krajów jak przy podejściu indukcyjnym.³ Świadczy to, że rachunkowość i sprawozdawczość finansowa oraz czynniki środowiskowe są wzajemnie zależne.

W.G. Frank wspólnie z R.D. Nair'em w latach 1975 – 1979 rozwinęli wcześniejszą klasyfikację systemów rachunkowości przez podział danych na dotyczące wyceny i prezentacji informacji sprawozdawczych.⁴ Zdaniem autorów wyodrębnione w 1973r. grupy krajów zasadniczo nie uległy zmianie. Jednak inne wyniki otrzymali grupując kraje na podstawie sposobu prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych i metod wyceny. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzili, że praktyka wyceny jest bardziej stabilna niż praktyka prezentacji.

C. Nobes i R. Parker⁵ wyróżnili siedem głównych czynników oddziałujących na system rachunkowości: systemy prawne, źródła finansowania działalności przedsiębiorstw, systemy podatkowe, profesję księgowych, inflację, stan teorii oraz wydarzenia historyczne.

S. Lawrence⁶ podzielił czynniki wpływające na model rachunkowości w danym kraju na: kulturowe, prawne i ekonomiczne, podkreślając wagę wpływu tych czynników w poszczególnych krajach.

Do czynników kulturowych zaliczył: założenia, na których oparta jest sprawozdawczość finansowa, osobiste oczekiwania, aspiracje i motywacje,

---

³ D. Krzywda: *Modele rachunkowości i ich wpływ na informacje sprawozdawcze*, w: *Folia Oeconomica Bochniensia*. Bochnia, Zeszyty Naukowe WSE w Bochni nr 3, 2005, s. 59.

⁴ R.D. Nair, W.G. Frank: *The Harmonisation of International Accounting Standards, 1973 – 1979*. "International Journal of Accounting", Education and Research, Autumn 1981.

⁵ C. Nobes, R. Parker: *Comparative International Accountin*. Prentice Hall International, London 1995, s. 3 – 20.

⁶ S. Lawrence: *International Accounting*. International Business Press, London 1996, s. 1-13.

interpersonalne relacje (kontrola rządu nad społeczeństwem), hierarchię społeczną i miejsce w niej zawodu księgowego.

Za najważniejsze czynniki polityczne autor uznał: stopień ingerencji w sprawy gospodarcze i społeczne, poziom zagranicznej interwencji w danym kraju. Czynniki prawne determinują zakres szczegółowych regulacji rachunkowości, a ekonomiczne obejmują formę prawną przedsiębiorstw, źródła funduszy na ich rozwój, pozycję profesji rachunkowości oraz wymagania użytkowników informacji.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, można stwierdzić, że na zasady i reguły rachunkowości w danym kraju ma wpływ system ekonomiczny, społeczny, system prawny i edukacyjny ukształtowany przez lata rozwoju.

2. Rozwój modeli rachunkowości na świecie

F.D.S. Choi i G.G. Mueller⁷ wyodrębnili główne czynniki, mające wpływ na rozwój modeli rachunkowości na świecie. Są to:

- międzynarodowe powiązania gospodarcze,
- ekonomiczna zależność krajów,
- rozwój globalnych rynków kapitałowych,
- rozwój korporacji wielonarodowych,
- możliwości osiągnięcia wyższych zysków poza granicami własnego kraju,
- nienadążanie teorii ekonomii za rozwojem życia gospodarczego,
- rozwój międzynarodowego rynku menedżerów,
- globalne zorientowanie znawców rachunkowości,
- dążenie do zwiększenia porównywalności informacji sprawozdawczych,
- wymuszone przez globalizację zapotrzebowanie na międzynarodowe standardy,
- dążenie do opracowania jednolitego języka biznesu.

Mając na uwadze globalne środowisko rachunkowości oraz zamiany zachodzące w międzynarodowym układzie różnych zjawisk, S.J. Gray⁸ wyróżnił następujące czynniki mające wpływ na rozwój systemów rachunkowości:

- czynniki zewnętrzne: siły przyrody, handel, inwestycje,
- czynniki ekologiczne,
- czynniki geograficzne, ekonomiczne, demograficzne, historyczne, technologiczne, urbanistyczne,

---

⁷ F.D.S. Choi, G.G. Mueller: *International Accounting*. Prentice-Hall, New Jersey 1992, s. 12.

⁸ S.J. Gray: *Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems Internationally*. Abacus 1998, March, s. 7.

- czynniki związane z ukształtowaniem się określonych instytucji: system prawny, wartość korporacji, rynki kapitałowe, stowarzyszenia zawodowe, edukacja, religia.

Zdaniem G.G. Mueller'a, H. Gernon'a i G.K. Meek'a⁹ głównym czynnikiem, przesądzającym o cechach systemu rachunkowości i jego rozwoju, jest pochodzenie kapitału przedsiębiorstw. Wyróżniają oni również takie czynniki, jak: polityczne i ekonomiczne, związki z innymi krajami, system prawny, poziom inflacji, wielkość i złożoność przedsiębiorstw, ogólny poziom wykształcenia i kultury, także grupy menedżerskiej i finansowej, ale pierwszy czynnik uważają za najistotniejszy.

Klasyfikacja systemów rachunkowości zaproponowana przez powyższy zespół obejmuje następujące modele:

- 1) model brytyjsko – amerykański, określany również jako model anglosaski, stosowany przez ponad 40 krajów świata, w tym Stany Zjednoczone, Kanadę, Wielką Brytanię, Australię, Indie, Meksyk,
- 2) model kontynentalny – stosowany przez ponad 30 krajów, w tym Francję, Niemcy, Japonię, Włochy, Hiszpanię, Szwecję, Szwajcarię, Norwegię, Portugalie, Grecję,
- 3) model południowoamerykański rozwinięty w kilkunastu krajach, między innymi w Argentynie, Boliwii, Brazylii, Chile, Paragwaju, Ekwadorze, Peru, Urugwaju, Nikaragui,
- 4) model rachunkowości w gospodarkach mieszanych, stosowany w szczególności w Wietnamie, Białorusi i innych krajach, przekształcających gospodarkę centralnie sterowaną w gospodarkę rynkową,
- 5) model rachunkowości w krajach komunistycznych: Kuba, Korea Północna,
- 6) model rachunkowości oparty na międzynarodowych standardach rachunkowości.

W krajach stosujących model brytyjsko – amerykański podstawowym źródłem kapitału potrzebnego jednostkom gospodarczym jest rynek akcji, obligacji i innych instrumentów finansowych. W krajach tych mają swoje siedziby duże międzynarodowe koncerny, a użytkownicy informacji tworzonych przez system rachunkowości są bardzo wymagający.

Model kontynentalny rozwinął się w krajach, w których banki zaspokajają główne potrzeby finansowe przedsiębiorstw, a rachunkowość nie jest zorientowana na potrzeby informacyjne dawców kapitału, lecz jest podporządkowana potrzebom informacyjnym rządu.

Model południowoamerykański niewiele różni się od modelu kontynentalnego. Rachunkowość jest zorientowana na zaspokojenie potrzeb informacyjnych planistów rządowych.

---

⁹ G.G. Mueller, H. Gernon, G.K. Meek: *Accounting – An International Perspective*. Irwin, London – San Francisco – Kuala Lumpur – Johannesburg 1997, s. 3 -19.

W gospodarkach mieszanych model rachunkowości jest również niejednorodny, zawiera elementy z przeszłości, jak i obecne, które wynikają z etapu dokonywanych zmian systemowych. Kraje postkomunistyczne mogą korzystać zarówno z dorobku modelu anglosaskiego, jak też kontynentalnego czy oparte go na międzynarodowych standardach rachunkowości.

Informacje, tworzone w modelu rachunkowości w krajach komunistycznych, nie mają znaczenia w podejmowaniu decyzji. Są oparte głównie na politycznych przesłankach i podporządkowane potrzebom rządu w tych gospodarkach.

Model rachunkowości oparty na międzynarodowych standardach rachunkowości wykorzystuje założenia i rozwiązania przyjęte w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR) oraz Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), opracowanych przez niezależną instytucję prywatną, założoną w 1973 r. w Londynie, która postawiła sobie za cel ujednoczenie zasad rachunkowości stosowanych przez przedsiębiorstwa i inne organizacje w sprawozdawczości finansowej na całym świecie. Standaryzacja rachunkowości oznacza, że wszystkie zainteresowane strony stosują takie same lub zbliżone praktyki rachunkowości.

Mając na uwadze bezpośredni związek między sposobami finansowania gospodarek a tworzonymi w nich modelami rachunkowości można w istocie wyróżnić dwa główne modele rachunkowości: anglosaski i kontynentalny. Wszystkie pozostałe, wcześniej wymienione, są odmianą modelu kontynentalnego.¹⁰

Na podstawie przedstawionych rozważań, można zaryzykować stwierdzenie, że rozwój modeli rachunkowości na świecie pozostawał pod wpływem potrzeb informacyjnych użytkowników informacji sprawozdawczych, którzy nie zawsze byli dawcami kapitału.

3. Przewidywane kierunki zmian modeli rachunkowości na świecie

Wspomniana we wprowadzeniu globalizacja procesów gospodarczych oraz rozwój cywilizacji przyczyniły się niewątpliwie do realizacji procesów harmonizacji i standaryzacji rachunkowości.

Zalety i wymierne korzyści ze stosowania standardów międzynarodowych, spowodowały, że cieszą się one coraz większym uznaniem na całym świecie, czego przejawem jest bezpośrednia ich implementacja do krajowej rachunkowości, np. w Chinach, Rosji, na Ukrainie i w krajach afrykańskich, bądź wykorzystanie wybranych standardów w ramach modyfikacji regulacji krajowych, np. w Polsce, Czechach czy tzw. starych krajach Unii Europejskiej. Procesy

---

¹⁰ S.T. Surdykowska: *Rachunkowość międzynarodowa*. Kantor Wydawniczy Zakamycze, 1999, s. 64 – 71.

konwergencji rozwiązań krajowych i MSSF mają miejsce w RPA, Japonii, Izraelu, Malezji, krajach Ameryki Łacińskiej, a w szczególności w Meksyku i Brazylii.

Jednak internacjonalizacja działalności gospodarczej, postępująca integracja wewnątrz Unii Europejskiej oraz tworzenie międzynarodowych organizacji finansowych wymusiły niejako konieczność stworzenia jednolitego systemu standardów w rachunkowości, który opierałby się na czytelnych i jasnych zasadach, zapewnił porównywalność stosowanych rozwiązań oraz porównywalność sporządzanych zgodnie z nimi sprawozdań finansowych na szczeblu krajowym i ponadnarodowym. Odpowiedzią na to zapotrzebowanie jest zapoczątkowany w 2002r. dialog pomiędzy Radą Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (*International Accounting Standards Board, IASB*) i amerykańską Radą Standardów Rachunkowości Finansowej (*Financial Accounting Standards Board, FASB*), którego celem jest wypracowanie wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, które mają powstać w drodze konwergencji dwu systemów regulacji rachunkowości MSSF i US GAAP. Oba gremia zadeklarowały poparcie dla idei opracowania jednolitego zbioru globalnych standardów oraz określiły kierunki prac, jakie powinny zostać podjęte dla osiągnięcia tego celu w istniejących warunkach gospodarki światowej¹¹.

Mając to na uwadze, można wysunąć tezę, że w niedalekiej przyszłości będą funkcjonować dwa podstawowe modele rachunkowości:

- a) model oparty na globalnych standardach rachunkowości oraz
- b) model kontynentalny, funkcjonujący w państwach, w których podstawę systemu prawnego stanowi prawo kodeksowe (romańskie), a prawo podatkowe wywiera bardzo silny wpływ na rachunkowość, natomiast giełda ma niewielkie znaczenie dla sprawozdawczości finansowej.

Z. Luty¹² uważa zaś, że w rachunkowości wiodące będą na świecie trzy filary:

- I Filar obejmujący Europę, Stany Zjednoczone i kraje rozwinięte,
- II Filar – świat arabski,
- III Filar – Chiny.

Biorąc pod uwagę elementy, determinujące rozwój modeli rachunkowości na świecie, a w szczególności cechy środowiska gospodarczego systemu rachunkowości, przedstawiony scenariusz wydaje się dalece prawdopodobny.

---

¹¹ Więcej na ten temat: J. Zuchewicz: *Perspektywy rozwoju regulacji rachunkowości w kontekście konwergencji MSSF z US GAAP* [w:] *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*. Red. B. Micherda, Kraków, Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie Nr 14, 2010, tom II, s. 366 – 374.

¹² XI Międzynarodowa Konferencja Naukowa „*Normy Rachunkowości*”, Wrocław, NORA 2010, materiały niepublikowane.

Uwagi końcowe

Analiza literatury odnoszącej się do kwestii modeli rachunkowości oraz czynników determinujących rozwój modeli funkcjonujących w różnych regionach świata, a także obserwacja procesów zachodzących na światowych rynkach pozwala na sformułowanie kilku wniosków.

Po pierwsze, system rachunkowości jest kształtowany przez środowisko, w którym funkcjonuje.

Po drugie, na rozwój modeli rachunkowości na świecie istotny wpływ wywiera globalizacja procesów gospodarczych, integracja społeczeństw, siły roboczej oraz zapotrzebowanie na informacje użyteczne w rozwiązywaniu problemów rachunkowości o wymiarze globalnym.

Po trzecie, biorąc pod uwagę przedstawione w pracy rozważania, prawdopodobne jest, że w niedalekiej perspektywie, ukształtują się dwa podstawowe modele rachunkowości:

- a) model oparty na globalnych standardach rachunkowości oraz
- b) model kontynentalny.

Po czwarte, kraje rozwijające się, kształtując krajowe modele rachunkowości, będą się skłaniać ku jednemu z tych modeli rachunkowości, jak miało to miejsce w przypadku naszego kraju czy naszych sąsiadów.

Literatura

- Choi F. D. S., Mueller G. G.: *International Accounting*. Prentice-Hall, New Jersey 1992.
- Gray S. J.: *Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems Internationally*. Abacus 1998, March.
- Krzywda D.: *Modele rachunkowości i ich wpływ na informacje sprawozdawcze*, w: *Folia Oeconomica Bochniensia*. Bochnia, Zeszyty Naukowe WSE w Bochni nr 3, 2005.
- Lawrence S.: *International Accounting*. International Business Press, London 1996.
- Mueller G.G.: *International Accounting Part I*. Macmillan, London 1967.
- Mueller G. G., Gernon H., Meek G. K.: *Accounting – An International Perspective*. Irwin, London – San Francisco – Kuala Lumpur – Johannesburg 1997.
- Nair R. D., Frank W.G.: *The Harmonisation of International Accounting Standards, 1973 – 1979*. "International Journal of Accounting", Education and Research, Autumn 1981.
- Nobes Ch. N.: *A judgemental international classification of financial reporting practice*. "Journal of Business Finance and Accounting" nr 10, 1983.
- Nobes C., Parker R.: *Comparative International Accountin*. Prentice Hall International, London 1995.
- Surdykowska S. T.: *Rachunkowość międzynarodowa*. Kantor Wydawniczy Zakamycze, 1999.

Zuchewicz J.: *Perspektywy rozwoju regulacji rachunkowości w kontekście konwergencji MSSF z US GAAP*, w: *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*. Red. B. Micherda, Kraków, Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie Nr 14, 2010, tom II.

dr Joanna Zuchewicz
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Finansów i Rachunkowości
Ul. Nowowiejska 3, 58-500 Jelenia Góra
j.zuchewicz@interia.pl

ACCOUNTING MODELS DEVELOPMENT PERSPECTIVES WORLDWIDE

Summary

In the times of globalization and internalization of economic processes the range of financial information users and their information needs keep growing. In such circumstances the knowledge of accounting systems applied in different countries and their functioning at an international market, their differences, similarities and developmental directions are of great importance.

The objective of the hereby article is an attempt to present accounting models development perspectives worldwide in the current situation of global market transformations.

On the basis of conducted research the author presents the thesis that in the near future two basic accounting models will be accepted:

- a) model based on global accounting standards,
- b) continental model.

Translated by Joanna Zuchewicz